

Szkíta farkas—kelta vadkan, két jó barát? *Adalékok a Csincse-völgy vaskorához*

A Bükkábrányi lignitbánya területén már több mint tíz éve folytat kutatásokat a Herman Ottó Múzeum. A terület a Miskolci-Bükkalja kistájon található, amelynek egyik meghatározó vízfolyása a Csincse-patak. A Bükkábrány és Vatta települések között elterülő Csincse-völgy meghatározó szerepet töltött be a történelmi korokban, azonban egykori képét a bányaművelés ma már jelentősen megváltoztatta.

Az itt található közel 400 hektáros területen az elmúlt évek során több régészeti korszak jelentős lelőhelyei lettek megkutatva. Hogy miért volt ilyen vonzó a patak közelségén túl, arra részben 2015-ben Kalli András és K. Tutkovics Eszter kutatásai választ adtak, ugyanis sikerült azonosítani a Csincse egykori gázlóját és a hozzá köthető utat, amely talán már a bronzkorban is használatban volt.

A 2017-es és 2018-as években a Csincse-völgy északi részén, a VIII-as számú lelőhelyen végeztünk feltárást. * Több korszak település nyomait találtuk meg a területen, ebből két jelentősebbet emelünk ki: a koraközépső rézkorhoz és a vaskorhoz köthetőt. Utóbbinál sikerült a szkíta és kelta együttélést megfigyelni, valamint több ipari tevékenységhez, többek között mezőgazdasághoz, kerámiaművességhez, fémmegmunkáláshoz köthető leleteket és jelenségeket dokumentáltunk.

A lelőhely egy dombon helyezkedik el, amely a Csincse-patak egykori magaspartja volt. Míg a domb lábánál végzett kutatások során szórványosan kerültek elő régészeti objektumok, a magasabban fekvő részekben sűrűsödtek a településekhez köthető jelenségek. Mivel a vaskori települést szinte egészében tudtuk vizsgálni egy rekonstrukciós kísérletet csináltunk, összehasonlítva a rézkori település szerkezetével. A vaskori gödrök és épületek az egész domboldalon dominánsak voltak, ezzel szemben a rézkorhoz köthető épületek a domb legmagasabb részein fordultak elő. Figyelembe véve azt, hogy a Kr. e. 500 körül bekövetkezett az úgynevezett Római klímaoptimum (szubatantikum), jogosan feltételezhető, hogy a vaskori település, mely a Kr. e. 4-3. századra keltezhető, szárazabb környezeti feltételeket talált, így a domboldal egészét ki tudta használni. Ezzel szemben a rézkori épületek a dombtetőn sűrűsödtek, talán azt jelezve, hogy az alacsonyabban fekvő területek nedvesebbek voltak az atlantikum fázissal összhangban.

A vaskori település nyugati felén térképre vittük az épületek és a gödrök pozícióját, így lehetőségünk nyílt a település struktúráját is vizsgálni. A térképen nincsenek külön szétválasztva a szkíta és a kelta objektumok, egyrészt a feldolgozottság foka miatt, valamint nagyrészt egykorú a település (korábbi szkíta periódusra utaló nyomok vannak, de elkülönítésük még nem történt meg). A kerek, illetve szögletes alaprajzú épületekből az esetek többségében a két kultúra leletanyaga keveredve került elő, valamint két-három esetben fordult elő olyan, hogy szkíta jellegű épületet vágott kelta objektum. Ezek alapján egy békés együttélés képe rajzolódik ki a településen. A korszakból három gödörbe helyezett halottat is feltártunk, azonban haláluk jellege nem utal erőszakos cselekményre.

Mezőgazdasági és ipari tevékenység nyomai

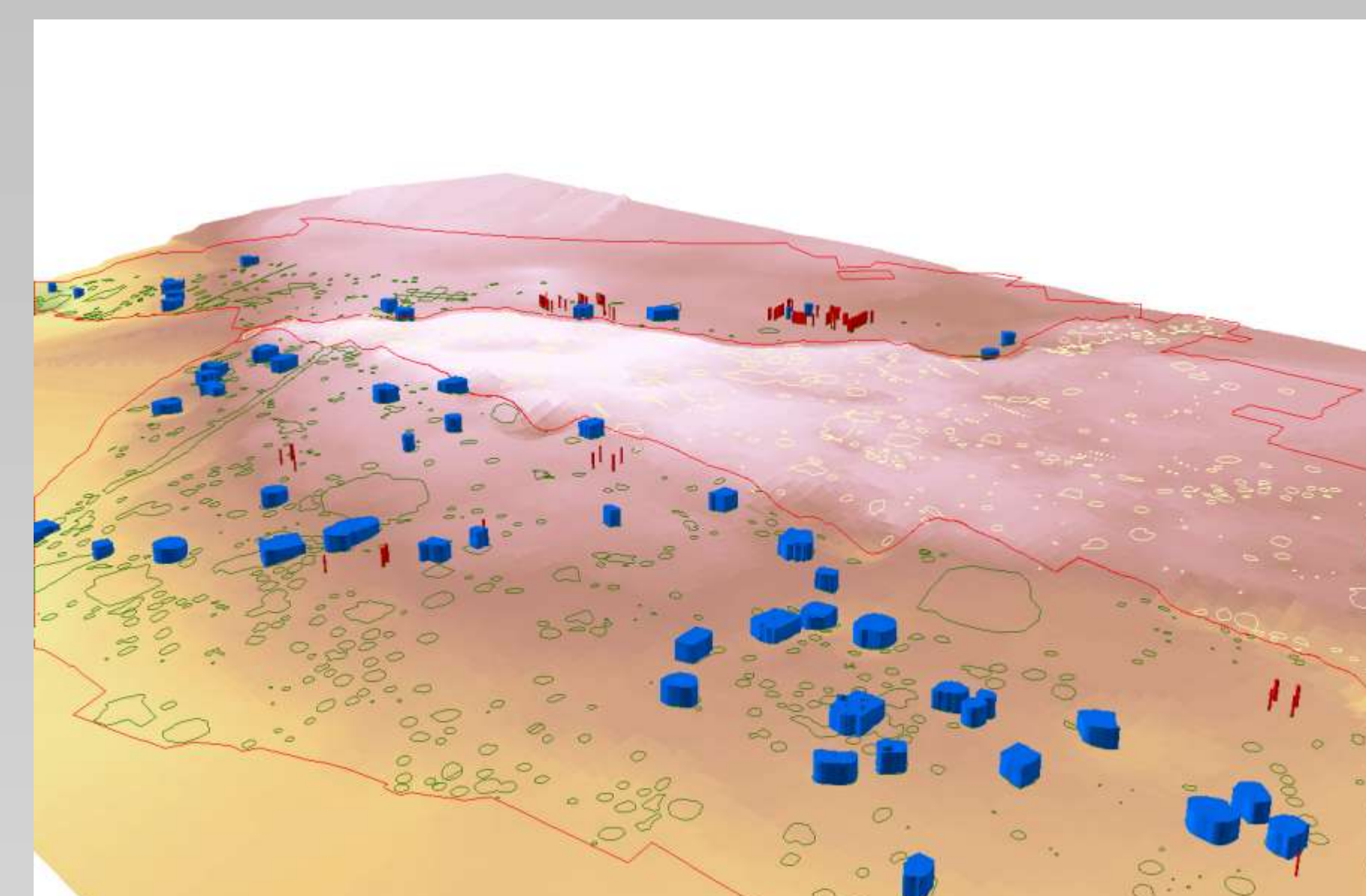

Szauromata állatstílussal díszített vadkanagyar amulett

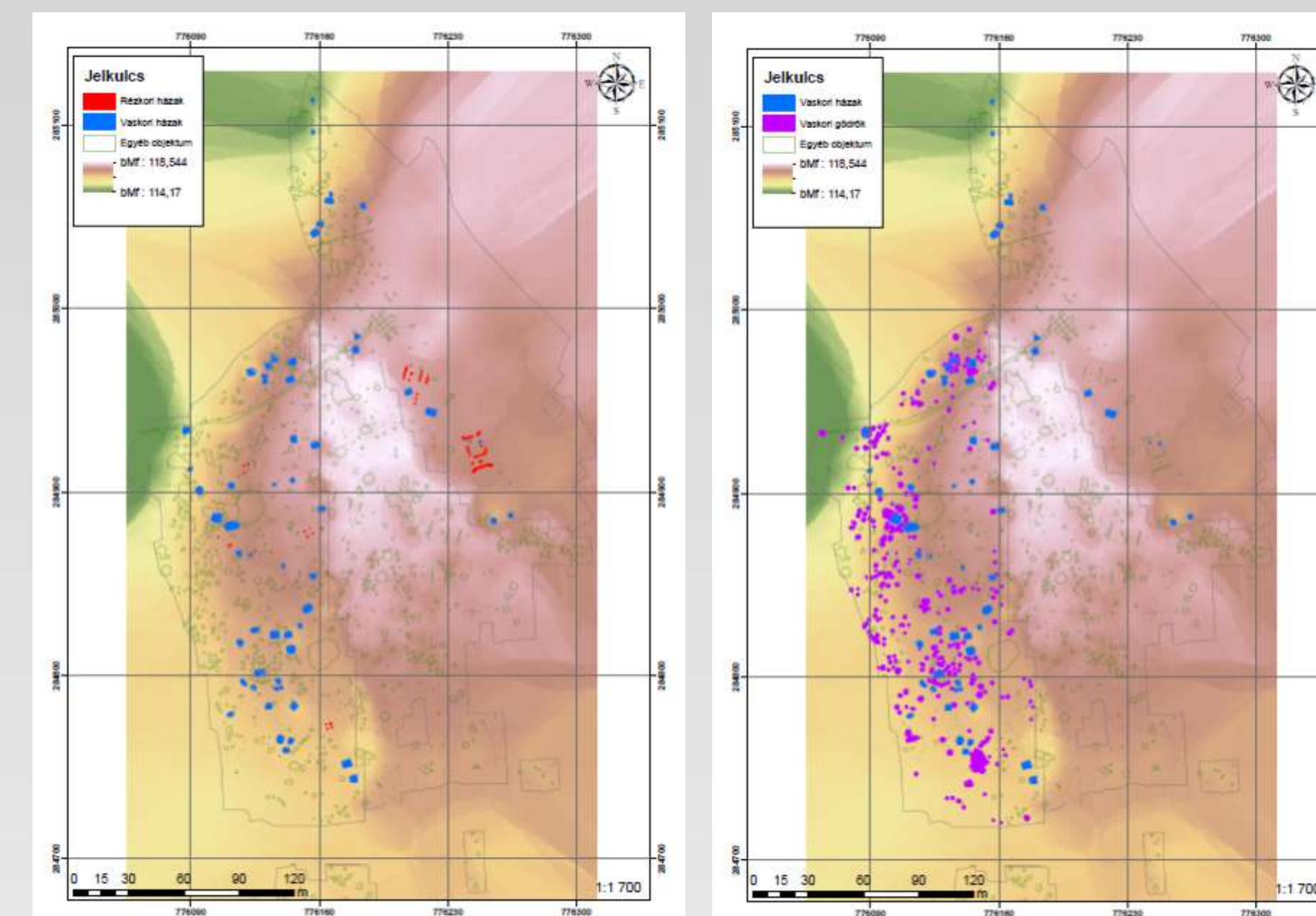
A térképen egyes épületekhez, épülethozzártásokhoz tartozó gödör sűrűsödéseket lehet megfigyelni, amelyek utalhatnak a tágabb értelemben vett háztartásokra. A fémleleteket összegyűjtve, nem meglepő módon, a legtöbb tárgy az épületekből került ki. Ezek közül is kiemelkednek a műhelyként meghatározható épületek csoportja, amelyekből a legtöbb fémtárgy, szerszám és vassalak előkerült és egy területen koncentrálnak. Ebben a „műhelykörzetben” kerültek elő egy edényégető kemencével, valamint még több tűzhellyel rendelkező épületek, egyikből három bronzöntő tégely töredéke is napvilágot látott. Kerámiagyártáshoz további bizonyítékkal szolgál egy különálló fazekaskemence és egy grafitömböket tartalmazó gödör, ezek azonban a műhelyépületektől északabbra helyezkednek el.

Külön érdekességként említhető az egyik szkíta téglalap alaprajzú házból előkerült díszített vadkanagyar, amely két állatfejet ábrázol. A bal oldalán ragadozó állat (farkas), jobb oldalán pedig madárcsőrű orrban végződő vadkan képét lehet azonosítani. Legközelebbi párhuzama a lajosmizsei, szintén ragadozó állatot ábrázoló csontveret, távolabbiért azonban az alsó Volga-vidékig kell elmenni. Itt találhatóak ugyanilyen vadkan vagy más állat fogából faragott amulettek, amelyeken szintén egy-egy állat képe jelenik meg, sokszor kevert, csodás lényt mutatva be. Ezek a stílusú amulettek sauromata halomsírokban kerültek elő és a Kr. e. 6-5. századra tehetőek.

Az összességében közel 5 hektáron elterülő vaskori telepről az eddigi eredmények alapján elmondható, hogy egy szkíta-kelta vegyes kultúrájú, nyiltszíni, erődítés nélküli, mezőgazdasággal, fazekassággal, fémmegmunkálással és háziiparral foglalkozó közösség lakta. Feltűnő volt a pénzek hiánya, viszont az importárúk, mint az üvegyöngyök és karperecek, valamint a nyersanyagok az aktív kereskedelmi szerepet jelzik, különösképpen, ha ehhez hozzávesszük a korábbi kutatások során azonosított út szerepét a Csincse-völgyben. A lelőhely középső részén egy sávban 13 szkítához köthető temetkezést is feltártunk, amiből 4 csontvázas, 9 pedig szórthamvas volt. Ezek kis részét későbbi, kelta gödrök vágták, valamint ehhez hozzávetve a vadkanagyar amulett keltezését feltételezni lehet egy korábbi szkíta periódust is. A település kiterjedése még korántsem tekinthető teljesnek, a bányabővítéssel párhuzamosan a feltárások is folytatódni fognak az idei évben és reméljük tovább fogja pontosítani a telep struktúrájáról és kronológiájáról való ismereteinket.

A lelőhely térmodellje a rézkori és a vaskori épületek térbeli eloszlásával

Balra: Rézkori és vaskori épületek eloszlása térképre vetítve

Jobbra: Vaskori telepobjektumok eloszlása